

Uffe Hartvig Larsen: *Vikingerne Religion og Livsanskuelse*. (Akademisk Forlag, 1989). 254 s., ill.

Denne bog retter sig tilsyneladende mod religionsundervisning på Gymnasier og HF-kurser samt ved videregående uddannelsesinstitutioner. Den består for mere end halvdelen af vedkommende af kildetekster, hvoraf et større uddrag af Den Yngre Edda er så langt den mest omfattende. Hertil knytter sig kapitler om forskellige sider af sagen, der langthen kan læses som sammenfattende fortolkninger af de aftrykte tekster med henvisninger til disse.

Det er særdeles tydeligt, at forfatteren ikke er historiker eller historisk skolet. Den historiske baggrund søges således klaret på ca. 2 sider, hvor der fx. ikke blir plads til at meddele noget om, at vikingerne interesserede sig en del for England. Mere afgørende er det imidlertid, at forfatteren på ingen måde lader sig distrahere af historikerens hovedproblem: Hvordan kunne sagaforfattere o.lign. vide noget autentisk om den hedenske religion ca. 200 år efter kristendommens indførelse, hvortil har været føjet det yderligere forplumrende spørgsmål, om ikke den senhedenske religion allerede var så stærkt påvirket af kristendommen, at en autentisk nordisk hedenskab fortaber sig helt i tågerne. Forfatterens holdning til de kildekritiske problemer illustreres ganske godt af følgende paradoksale citat: »selv om sagaerne ikke vurderes højt som historiske kilder, har de en kulturhistorisk værdi. Sagaerne giver oplysning om åndslivet, idealer, moral og religiøsitet i vikingetidens overklasse i Island og formentlig også i resten af Norden.« (s. 9).

Imidlertid: Når man læser alle disse herlige tekster, kan man ikke andet end ærgre sig over den traditionelle historikerposition. Man føler stærk trang til at

dreje det klassiske spørgsmål til: Hvor skulle sagaernes kendskab til alle disse historier ellers stamme fra – hvis ikke de stammer fra en autentisk tradition om, hvad det var forfædrene troede på? Der findes da også visse kontrolmuligheder, såsom den kendte Hørdumsten, der afbilder Thors fiskedræt efter Midgårdsormen, skjaldekvad, arkæologiske udgravninger mv. Måske var det på tide, at en historiker igen tog fat på den nordiske hedenskab m.h.p. at nå frem til en ædruelig, men ikke hyperkritisk opfattelse af, hvad der lader sig sige om dette. I så fald kan der hentes en del inspiration i denne bog, også i forfatterens sammenfatninger af forskellige forestillinger.

Anders Bøgh

Ruth Mazo Karras: *Slavery and Society in Medieval Scandinavia*. (Yale University Press, 1988). 309 s.

Slaveriet og trælleinstitutionen i vikingetid og middelalder er i den seneste tid mere og mere kommet i forskningens blikpunkt – tidligere romantiske forestillinger om det frie vikingesamfund, hvor alle var lige og brødre, er blevet erstattet af en mere realistisk og kildetro vurdering af periodens sociale struktur. Fra dansk side har professor Niels Skyum-Nielsen i flere analyser behandlet problemet, og brødrene Carl og Esben Sørensen har bygget en kilde-samling omkring trælleinstitutionen; i Sverige har de fremragende kvindelige forskere Clara Nevéus og Elsa Sjöholm dokumenteret institutionen og i høj grad virket inspirerende på deres amerikanske kollega Ruth M. Karras, ass. professor ved University of Pennsylvania, der også inddrager de seneste resultater vedr. udforskningen af slaveriet i oldtidens romerske samfund. Forfatterens horisont er vid både geogra-

fisk og tidsmæssigt, ligesom hendes indsigt om nordisk kildemateriale og den nyeste forskning er omfattende.

Man bør næsten begynde med at læse *Appendix: »Note on the Use of Sources«*, hvor forfatteren på en udmærket måde gennemgår de metodiske problemer, der er forbundet med udnyttelsen af det skriftlige kildemateriale såsom lovsamlinger og de islandske sagaer; det arkæologiske fundmateriale bliver naturligvis også grundigt analyseret i denne den første afhandling på engelsk om emnet fra vikingetid til 1300-årene. Karolinger-tidens storgods og byer har i høj grad været baseret på slaveøkonomi, og vi har talrige eksempler på både mark- og husslaver med paralleller i England og i de nordiske lande. Det er vigtigt at fastslå trællenes proveniens og samfundsmæssige indplacering. Kildematerialet er spinkelt, disparat og problematisk; men det peger i samme retning: slavernes antal har været stort, og deres indsats et vigtigt led i samfundøkonomien samtidig med, at det kan forklare de kæmpemæssige levn fra tiden: Danevirke, »trelleborgene«, veje, broer, havne, volde og søspærringer. Vikingerne forslavede mange krigsfanger fra kontinentet og England, hvilket bl.a. fremgår af tidlige helgenvitæ og senere lov- og diplommateriale helt op til 1300-tallet: fra hele denne periode har vi tegn på et udbredt slaveri gennem handel, arv eller gæld – det islandske digt *Rigsthula* samt Saxo indeholder værdifulde oplysninger, som kompletterer det tidligere skriftlige og arkæologiske materiale.

Til sidst behandler den velskrivende forsker de spinkle oplysninger, vi har som slaveoprør, frikøb, slavernes muligheder for emancipation og besiddelse af ejendele samt betoner kirkens rolle ved trældommens afskaffelse, selv om dette tog lang tid. Forfatteren har bedrevet dybtgående studier i Norden,

hvilket den udtømmende bibliografi og hendes stræben efter altid at stå på solid filologisk grund bærer vidne om – et centralt emne indenfor medivæstikken har her fået en monografi, som længe vil være standardværk i universitetsundervisningen.

Michael Linton

Birgit Sawyer. *Property and Inheritance in Viking Scandinavia, the Runic Evidence*. Occasional Papers on Medieval Topics, 2. Viktoria Bokförlag, 1988). 47 s. + VI Tbles. 35 Sv.kr.

Docent Birgit Sawyer, Göteborgs universitet, der i sin doktorafhandling har analyseret kvindernes rolle i *Gesta Danorum*, har i en længere årrække beskæftiget sig med runestenenes udsagn om samfundet, især hvad de kan meddele om kvindernes forhold og status. Hendes tese er den, at de kortfattede indskrifter for en stor del vil fortælle om arv og ejendomsforhold. Dette vil naturligvis ikke betyde, at stenene blev rejst for at tjene legale forhold, men de genspejler datidens regler og uskrevne lov om arv og ejendele. Ligesom i sin Saxoforskning viser Birgit Sawyer her en glimrende evne at systematisere sit stof. Hun præsenterer sit materiale i en stor mængde tabeller, hvori hun kan påvise, at de undersøgte runetekster, fra i alt 1.621 runestene i Danmark, Norge og Sverige, i høj grad vidner om personlige relationer til slægt og familie med henblik på at fastslå mere eller mindre udviklede bestemmelser for, i hvilken rækkefølge folk skulle arve hinanden. Kristendommens indførelse er en vigtig skillelinie for sædvane og praksis. Materialet viser, at 93 % af runestenene er rejst efter mænd, 4 % efter kvinder og 3 % efter både mænd og kvinder. Hvorfor bliver ikke flere kvin-